

OBSERVACIONS CRÍTIQUES SOBRE LA *CONFESSIO ILLERDENSIS* D'ARNAU DE VILANOVA I TRANSCRIPCIÓ D'UNA LLETRA SEVA DESCONEGUDA ADREÇADA AL REI JAUME II*

Jaume MENSA I VALLS

Original rebut: 08/04/2013

Data d'acceptació: 15/05/2013

Adreça: Departament de Filosofia

Edifici B7, Facultat de Filosofia i Lletres

Universitat Autònoma de Barcelona

08193 BELLATERRA (Barcelona)

E-mail: jaume.mensa@uab.cat

Resum

L'objectiu d'aquest article és estudiar alguns aspectes de la *Confessio Ilerdensis de spurcitiis pseudo-religiosorum* d'Arnau de Vilanova: contingut, data, circumstàncies històriques, fonts, relació amb altres obres arnaldianes, especialment amb les escrites immediament abans. La *Confessio Ilerdensis* és la primera obra inèdita de la llista cronològica d'obres espirituals d'Arnau de Vilanova. S'ha conservat en cinc manuscrits. L'article consta de tres parts i un apèndix: una introducció que planteja les qüestions més generals; el cos de l'article, que estudia el contingut de l'obra; i les conclusions. En apèndix, és transcrita una lletra fins ara desconeguda, amb la qual, segons el còdex d'Oxford, Bodleian, Lat. Misc. C 75, Arnau de Vilanova hauria enviat la *Confessio Ilerdensis* (en realitat, la *Philosophia catholica*) a Jaume II.

Paraules clau: Arnau de Vilanova, *Confessio Ilerdensis*, falsos religiosos, polèmica escatològica.

* Aquest article és resultat del projecte de recerca «Corpus Digital de la Ciència a la Corona d'Aragó i el seu context llatí i romànic: Arnau de Vilanova», aprovat pel llavors Ministerio de Ciencia e Innovación, FFI2011-29117-C02-02 (FILO).

Abstract

The aim of this paper is to study some aspects of Arnau de Vilanova's Confessio Ilerdenses spurcitiis pseudoreligiosorum: their content, the date of writing, the historical circumstances, the sources, and their relation to other works, especially those written immediately before. The Confessio Ilerdensis is the first unpublished work in the list of spiritual works of Arnau de Vilanova. It has been preserved in five manuscripts. This paper is divided into three parts with one appendix: an introduction raises some general questions; the body of the article examines the content of the work; and finally, some conclusions are presented. In the appendix there is a transcription of a letter hitherto unknown, with which, according to the manuscript of Oxford, Bodleian, Lat. Misc. C 75, Arnau de Vilanova would have sent his Confessio Ilerdenses (now Philosophia catholica) to King Jaume II.

Keywords: *Arnaldus de Villanova, Confessio Ilerdensis, pseudo-religious, eschatological controversy.*

1. INTRODUCCIÓ

1.1. *Justificació i objectiu*

El medievalista italià Francesco Santi divideix els més de cent anys d'història dels estudis arnaldians crítics en quatre grans generacions d'estudiosos.¹ La primera de les quatre generacions, dels darrers anys del segle XIX, és formada per Marcelino Menéndez y Pelayo i Barthélemy Hauréau. La segona comença els primers anys del segle XX i dura fins a la guerra civil espanyola de 1936-1939. Són els anys de Heinrich Finke, Paul Diepgen, Antoni Rubió i Lluch, Ramon d'Alòs-Moner, Josep M. Pou, el P. Martí de Barcelona, Ernst Benz. Formen la tercera, que va de l'any 1939 fins al 1975, estudiosos com Joaquim Carreras i Artau, Miquel Batllori, Raoul Manselli, Juan A. Paniagua i els més primerencs dels seus deixebles. La darrera generació agrupa els investigadors que han publicat els seus estudis a partir de l'any 1975 i és encapçalada justament pel professor Josep Perarnau i Espelt.² Efectivament, amb la descoberta

1. Vegeu FRANCESCO SANTI, *Arnau de Vilanova. L'obra espiritual* (Història i societat 5), València: Diputació provincial 1987, 41-73. La primera part del llibre ja havia estat publicada amb el títol «Orientament bibliogràfic per lo studio di Arnau de Vilanova, spirituale», *Arxiu de Textos Catalans Antics* 2 (1983) 371-395.
2. Josep Perarnau comparteix el protagonisme d'aquesta quarta generació amb els professors Lluís García Ballester i Michael R. McVaugh. Efectivament, en els mateixos anys que el prof. Perarnau comença a publicar estudis sobre l'obra espiritual d'Arnau de Vilanova, surt a la llum pública el primer volum dels *Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia*. Fins ara, aquest projecte d'edició crítica de les obres mèdiques d'Arnau de Vilanova, dirigit inicialment per una comissió formada per Juan A. Paniagua (†), Lluís García Ballester (†) i Michael R. McVaugh, a la qual darrerament s'han afegit Joan Arrizabalaga, Fernando Salmón i Pedro Gil-Sotres, ja

i l'anàlisi de tres manuscrits que donaven a conèixer noves obres espirituals d'Arnau de Vilanova,³ amb l'edició d'aquestes i altres obres arnaldianes sobretot en l'*Arxiu de Textos Catalans Antics* i darrerament en els *Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia*,⁴ amb la convocatòria de les tres Trobades Internacionals d'Estudis sobre Arnau de Vilanova, que van tenir lloc a Barcelona els anys 1994, 2004 i 2011, i l'edició de les actes,⁵ i actualment amb la creació i la

---

ha donat com a fruit una quinzena de pulcres volums, i ha estat, juntament amb la tasca de Josep Perarnau, l'altre gran eix dels estudis arnaldians d'aquesta quarta generació d'historiadors.

3. Els tres manuscrits descoberts per Josep Perarnau en els anys centrals de la dècada de 1970 són el còdex núm. 1022 de la Biblioteca Casanatense, de Roma; el còdex 1/58, del Collegio dei Francescani Irlandesi di Sant'Isidoro e San Patrizio, també de Roma; i el manuscrit de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona, Notaris, Bernat de Vilarrúbia, manual del març a l'agost de 1312. Aquestes troballes representaren una aportació extraordinària als estudis arnaldians, perquè donaren a conèixer textos italians (napolitanos) d'obres no conegudes o conegudes només parcialment (*De helemosina et sacrificio*, *Ad priorissam de caritate*, *Alia informatio beguinorum*), traduccions castellanes d'obres només conegudes en llatí o considerades perdudes fins llavors (*Alphabetum catholicorum*, *De helemosina et sacrificio*) i d'un nou text català (*Alia informatio beguinorum*). Josep Perarnau donà a conèixer aquestes descobertes en l'article següent: JOSEP PERARNAU I ESPELT, «Trobada de tractats espirituals perduts d'Arnau de Vilanova», *Revista Catalana de Teologia*, 1 (1976) 489-512. Posteriorment, Josep Perarnau ha identificat altres manuscrits arnaldians. Per a una descripció de les aportacions del prof. Perarnau als estudis arnaldians, vegeu: JAUME MENSA – JAUME DE PUIG – JOSEP M. RUIZ SIMON, «Seixanta anys després», 13-69, dins TOMÀS CARRERAS I ARTAU – JOQUIM CARRERAS I ARTAU, *Història de la filosofia espanyola. Filosofia cristiana del segle XIII al XV*. Vol. 1. Edició facsímil. A cura de Pere Lluís Font, Barcelona – Girona: Institut d'Estudis Catalans – Diputació de Girona, 2001, especialment les pàgines 34-39.
4. Josep Perarnau ha editat críticament o transcrit en l'*Arxiu de Textos Catalans Antics* nombroses obres arnaldianes. Destaquem les següents: *Tractatus de tempore adventus Anticristi*, *De mysterio cymbalorum Ecclesiae*, *Ars catholicae philosophiae*, *Apologia de versutiis atque perversitatibus pseudotheologorum et religiosorum*, *Allocutio christini*, *Epistola ad gerentes zonam pelliceam*, a més de nombrosa documentació arnaldiana i d'una bona colla d'estudis sobre Arnau de Vilanova. Ha estat l'editor i qui ha signat els estudis introductoris dels volums 3 i 4 dels *Arnaldi de Villanova Opera Omnia*, dedicats a les obres següents: *Introductio in librum Ioachim «De semine scripturarum»*, *Allocutio super significatione nominis Tetragrammaton*, *Alphabetum catholicorum*, *Tractatus de prudentia catholicorum scholarium*.
5. *Actes de la I Trobada Internacional d'estudis sobre Arnau de Vilanova*, 2 vol., Edició de Josep Perarnau (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials 18-19), Barcelona: Institut d'Estudis Catalans 1995; *Actes de la II Trobada Internacional d'estudis sobre Arnau de Vilanova*. Edició de Josep Perarnau (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials 30), Barcelona: Institut d'Estudis Catalans 2005. Aquests tres volums d'actes també foren publicats a l'*Arxiu de Textos Catalans Antics* 13 (1994) 5-411; 14 (1995) 5-308; 23/24 (2004-2005) 5-527, respectivament. Les actes de la III Trobada Internacional d'estudis sobre Arnau de Vilanova sortiran a la llum pública ben aviat.

direcció del Centre Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova,⁶ Josep Perarnau ha fet avançar extraordinàriament els estudis arnaldians. El seu mestratge és reconegut pels estudiosos actuals d'arreu del món de l'obra espiritual d'Arnau de Vilanova. Precisament, aquest article vol ser una petita mostra del meu profund i sentit agraïment envers el professor Josep Perarnau. Fou ell qui m'inicià aviat farà trenta anys en l'estudi de l'obra espiritual d'Arnau de Vilanova. Des de llavors m'ha acompanyat en les meves recerques arnaldianes. Moltes mercès, doncs, pel mestratge, el temps, els consells i la dedicació que m'ha ofert.

L'objectiu d'aquestes pàgines és estudiar alguns aspectes generals de la *Confessio Ilerdensis de spurcitiis pseudoreligiosorum* (en endavant, simplement, *Confessio Ilerdensis*). La *Confessio Ilerdensis* és una obra ara per ara inèdita d'Arnau de Vilanova. De fet, és la primera obra de la llista cronològica de les obres espirituals d'Arnau de Vilanova que encara no ha estat editada. Segurament per aquesta raó, tampoc no ha estat estudiada de forma seriosa. Les obres que Arnau de Vilanova havia escrit anteriorment (és a dir, abans de l'any 1303), o bé han estat objecte d'edició crítica o bé de simple transcripció. Precisament, l'article que presentem vol ser un primer pas en els treballs preparatoris d'una ulterior edició d'aquesta obra.⁷ Dividirem l'article en tres parts i un apèndix. En la primera, a més d'aquestes paraules de presentació, donarem notícia dels manuscrits que han conservat l'obra, sintetitzarem la informació que n'han ofert els arnaldistes fins al dia d'avui i analitzarem el títol, la data de redacció, les circumstàncies històriques i les característiques del seu gènere literari. Dedicarem la segona part al contingut de la *Confessio Ilerdensis*: primer reconstruirem el seu esquema o estructura, i després, des d'un punt de vista més diacrònic, analitzarem la dinàmica de les idees. Intentarem copsar la novetat que representa aquesta obra respecte de les obres anteriors. En la tercera, conclusiva, recapitularem els principals resultats assolits. Finalment, en l'apèndix transcriurem una lletra fins ara desconeguda enviada per Arnau de Vilanova al rei Jaume II per trametre-li, segons l'únic manuscrit que l'ha conservada (Oxford, Bodleian Library, Lat. Misc. C 75), la *Confessio Ilerdensis*, però que en realitat acompanya la *Philosophia catholica*. Juntament

6. En el marc de la III Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova, el 7 d'octubre de 2011, el gran canceller de la Facultat de Teologia de Catalunya, Dr. Lluís Martínez Sistach, i el president de l'Institut d'Estudis Catalans, Dr. Salvador Giner, inauguraren el Centre Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova. El centre té la seu a la Facultat de Teologia de Catalunya i és dirigit pel professor Josep Perarnau.
7. El segon pas —que ja es troba en un estat de realització força avançat i que esperem poder publicar aviat— consisteix a transcriure i anotar mínimament el text de la *Confessio Ilerdensis*.

amb la lletra donarem informació complementària sobre l'esmentat manuscrit. Com no podia ser altrament, prendrem com a base del nostre estudi el text de la *Confessio Ilerdensis* del manuscrit de la Biblioteca Apostòlica Vaticana, Vat. Lat. 3824 (vegeu *infra*).

1.2. *Manuscripts*

La *Confessio Ilerdensis* ens ha pervingut en cinc còdexs.

1.2.1. Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 3824

Aquest manuscrit recull la totalitat de les obres de temàtica religiosa escrites per Arnau de Vilanova abans l'estiu de 1305, és a dir, trenta títols (després hom n'hi afegí un altre de posterior) ordenats cronològicament. L'elaboració del recull fou feta sota la supervisió directa de mestre Arnau (entorn de l'any 1305) per tal de posar la seva obra a disposició de Climent V i la Santa Seu per al seu examen. És un còdex de pergamí, copiat per una sola mà, amb lletra gòtica formada, amb els folis de 118 x 108 mm, escrits a doble columna. La *Confessio ylerdensis de spurcitjjs pseudo religiosorum* (*inc.*: «Qvoniã scriptura sacra testatur»; *exp.*: «copiam faciendo. Explicit *Confessio ylerdensis*. Benedictus Deus») és copiada en els ff. 175a-180a, entre la *Tertia denuntiatio Gerundensis* (ff. 172-174d) i la *Denuntiatio prima facta Massiliae cum Gladio* (ff. 180b-181b).

Bibliografia: Josep PERARNAU I ESPELT, «L'Allocutio christini... d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi del text», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 11 (1992) 10-24; Josep PERARNAU I ESPELT, «Estudi introductori», en ARNALDI DE VILLANOVA, *Opera Theologica Omnia*, IV. Curante Josep Perarnau, adiuvente: Marcel Coromines, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Facultat de Teologia de Catalunya, Scuola Superiore di Studi Medievali e Francescani 2007, 70-77; Josep PERARNAU I ESPELT, «Noves dades sobre manuscrits "espirituals" d'Arnau de Vilanova», *Arxiu de Textos Catalans Antics* 27 (2008) 372-383.

1.2.2. Oxford, Bodleian Library, ms. Lat. Misc. C 75

Còdex miscel·lani, constituït de materials de diverses èpoques (d'entre el segle XII i el XV). John Bale elaborà aquest còdex miscel·lani (*Collectanea*) a partir de, probablement, set manuscrits. Els 205 folis que actualment l'integren són aproximadament de 305 × 216 mm. El còdex procedia de la col·lecció de Sir Thomas Phillipps (núm. 3119), Thirlestaine House, Cheltenham. Probablement havia pertangut al Queen's College, d'Oxford, i anteriorment al convent dels franciscans, també d'Oxford. La part (ff. 124v-131v) que conté els escrits d'Arnau de Vilanova sembla ser de mitjan segle XIV. D'Arnau, hi trobem les obres següents: la part final de l'*Apologia de versutiis atque peruersitatibus pseudotheologorum et religiosorum*, tres lletres, la *Confessio Ilerdensis* i l'incipit del *De mysterio cimbalarum Ecclesiae*. La *Confessio Ilerdensis* és copiada en els folis 126v-129v (*inc.*: «[Q]voniam scriptura sacra testatur»; *exp.*: «omni petenti copiam faciendo. Explicit opus magistri Arnaldi de Villa noua de generibus abusionum veritatis et de pseudo ministris anticristi cognoscendo et de pastoralis officio circa gregem exercendo»). El títol de l'obra fa: *Opus eiusdem magistri A. de villa noua supradictis transmissum*. La *Confessio Ilerdensis* és precedida de tres cartes, al papa Bonifaci VIII, al Col·legi de cardenals i al rei Jaume II, amb les quals mestre Arnau hauria acompanyat l'enviament de l'obra.⁸

Bibliografia: *Catalogus librorum manuscriptorum in Bibliotheca D. Thomae Phillipps, Bart*, Middle Hill: 1837; *Fratris Thomae vulgo dicti de Eccleston «Tractatus de adventu Fratrum Minorum in Angliam»*. A cura d'A.G. Little, Manchester: 1951, 14-15; *Annual Report of the Curators of the Bodleian Library*, Oxford: University Press 1973, 15; N.R. KER, *Books, Collectors and Libraries: Studies in the Medieval Heritage*, Londres: 1985, 411; P. R. SZITTYA, *The Anti-Fraternal Tradition in Medieval Literature*, Princeton: 1986, 220, n. 102; Kathryn KERBY-FULTON, «Prophecy and Suspicion: Closet Radicalism, Reformist Politics, and the Vogue for Hildegardiana in Ricardian England», *Speculum* 75 (2000) 318-341 (especialment p. 330); Kathryn KERBY-FULTON – Magda HAYTON – Kenna OLSEN, «The Pseudo-Hildegardian Prophecy and Antimendicant Propaganda in Late Medieval England: An Edition of the Most Popular Insular Text of *Insurgent gentes*», en: *Prophecy, Apocalypse and the Day of Doom: Proceedings of the 2000 Harlaxton Symposium*, edició de Nigel J. MOR-

8. L'arnaldista Dra. Barbara Scavizzi ha posat a la meua disposició una còpia d'estudi d'aquest manuscrit: moltes mercès!

GAN, Oxford: Blackwell 2004, 160-194; Kathryn KERBY-FULTON, «English Joachite Manuscripts and Medieval Optimism about the Role of the Jews in History: A List for Future Studies», *Florilegium* 23 (2006) 97-144 (especialment 112-113).

1.2.3. Praga, Národní knihovna České republiky, III G 25 (Y. I. 1. n. 16), ex 550

Manuscrit, de paper, de finals del segle xiv, format per 224 folis, de 220 x 150 mm. La *Confessio Ylerdensis de spurticiis pseudo religiosorum* (inc.: «[Q]voniam scriptura sacra testatur»; exp.: «copiam faciendo, etc. Explicit *Confessio Ilerdensis de spurticiis pseudo religiosorum*. Sit nomen Domini benedictum, etc.») és copiada en els ff. 140a-143b, després de profecies d'Hildegarda de Bingen.

Bibliografia: Josephi TRULÁŘ, *Catalogus codicum manu scriptorum latinorum qui in C. R. Bibliotheca publica atque Universitatis Praguensis asservantur*, I, Praga 1905, 225, núm. 550.

1.2.4. Kremsmünster, Stiftsbibliothek, 94

Aquest manuscrit (copiat l'any 1452) havia pertangut a Heinrich Lang von Sesslach, ardiaca d'Obersteiermark (Alta Estíria), en 1457, després al rector i al monestir de Kremsmünster. Els folis 80r-85v han conservat la *Confessio Ilerdensis* (inc.: «Quoniam scriptura sacra testatur»; exp.: «copiam faciendo. Explicit *Confessio Eleydensis* de spurciciis pseudoreligiosorum et preccorum»).

Bibliografia: Hauke FILL, *Katalog der Handschriften des Benediktinerstiftes Kremsmünster. Teil 2. Teil II: Zimelien, Codices und spätmittelalterliche Handschriften nach 1325, I: Katalogband* (Veröffentlichungen der Kommission für Schrift- und Buchswesen II 3), Viena: Österreichische Akademie der Wissenschaften 2000, 407.

1.2.5. Oxford, Bodleian Library, ms. Canon. Misc. 370

Còdex, de paper, de 259 folis, de finals del segle xv, copiat a França, segons Pere Bohigas. El manuscrit conté dotze tractats arnaldians. La *Confessio yler-*

denis de spurciciis pseudo religiosorum (inc.: «[Q]uoniam scriptura sacra testatur»; exp.: «omni petentj copiam faciendo») és escrita en els ff. 155r-160v, a una sola columna.

Bibliografia: Henrici O. COXE, *Catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae, pars tertia codices graecos et latinos complectens*, Oxford 1854, n. 370, cols. 712-713; Pere BOHIGAS, «El repertori de manuscrits catalans: Missió a Anglaterra», *Estudis Universitaris Catalans*, 12 (1927) 418-419, reproduïdes en el seu llibre *Sobre manuscrits i biblioteques* (Textos i estudis de cultura catalana 10), Barcelona: Curial – Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1985, 27-28.

1.3. La «Confessio Ilerdensis» en els estudis arnaldians

Marcelino Menéndez y Pelayo en la seva monografia sobre Arnau de Vilanova dedica un parell de pàgines a la *Confessio Ilerdensis*.⁹ Menéndez y Pelayo coneix el manuscrit de la Biblioteca Vaticana, Vat. Lat. 3824, però llegeix equivocadament el títol de l'obra, és a dir, afegeix una «A.» entre les paraules «confessio» i «Ilerdensis» i el converteix en «Confessio A. Ilerdensis de spurcitiis pseudo-religiosorum»,¹⁰ de tal manera que l'adjectiu «Ilerdensis» ja no és refereix al lloc en el qual Arnau de Vilanova va llegir la «confessio» sinó a la persona d'Arnau. En conseqüència, Menéndez y Pelayo pot afirmar que «Arnaldo era catalán y nacido en Lérida ó en algun pueblo de su tierra, quizá en Vilanova de Alpicat, en Vilanova de la Barca ó en Vilanova de Segría».¹¹ Tot seguit tradueix al castellà «las 19 [sic!] torpezas ó vicios (*spurcitiis*) característicos (segun él) de los religiosos de su siglo».¹²

Heinrich Finke en la seva obra *Aus den Tagen Bonifaz' VIII. Funde und Forschungen* reproduïx el fragment inicial de la *Confessio Ilerdensis* i corregeix l'error de lectura de Menéndez y Pelayo.¹³ Finke data l'obra l'any 1303 i

9. Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo de Vilanova, médico catalán del siglo XIII. Ensayo histórico*, Madrid: M. Murillo 1879, 47-49

10. *Ibid.*, 47.

11. *Ibid.*, 15.

12. El fragment citat és *Ibid.*, 47; la traducció al castellà, 47-48.

13. Per al fragment reproduït, cf. Heinrich FINKE, *Aus den Tagen Bonifaz' VIII. Funde und Forschungen*, Münster in Westfalen: Druck und Verlag der Aschendorffschen Buchhandlung 1902, 112-113; i, per a la puntualització a Menéndez y Pelayo, cf. la pàgina 192, nota 2. H. Finke (cxxxiii) continua parlant de dinou «spurcitiæ». Aquest error (en realitat són vint-i-una o vint-i-dues «spurcitiæ», perquè posteriorment Arnau de Vilanova hi afegí la darrera)

la situa entre les denúncies de Girona i les de Marsella. De llavors ençà, els estudiosos s'hi han referit més o menys puntualment. Des de la nostra perspectiva d'estudi, destaquem les contribucions següents: Josep M. Pou creu que la *Confessio Ilerdensis* podria ser l'escrit esmentat en un registre vaticà (cf. *infra* nota 36).¹⁴ Ramon d'Alòs, editor de l'ara anomenada *Confessio de Barcelona*, li posà aquest títol precisament per la semblança de l'obra amb la *Confessio Ilerdensis*.¹⁵ Miquel Batllori trobà encertat el títol i el mantingué en la seva edició per a la col·lecció Els Nostres Clàssics.¹⁶ En la meua tesi, publicada amb el títol *Les raons d'un anunci apocalíptic*, el lector interessat pot trobar un esquema del tractat, algunes reproduccions de fragments i una breu presentació de la *Confessio Ilerdensis*.¹⁷ Josep Perarnau planteja la possibilitat que, durant l'estada que Arnau de Vilanova féu a Lleida per llegir la *Confessio Ilerdensis*, hauria pogut mantenir una polèmica antijueva.¹⁸ En un estudi recent vaig transcriure (del Vat. Lat. 3824) el fragment sobre les perversitats dels falsos apòstols, juntament amb els textos de l'*Oraculum angelicum Cyrilli* que serviren de base a Arnau per a la seva redacció, la traducció catalana de les vint-i-dues perversitats que féu ell mateix a la *Confessió de Barcelona* i una traducció castellana medieval anònima.¹⁹

---

s'ha anat reproduint fins a l'actualitat. Vegeu, per exemple, Eduardo GARCÍA DEL REAL, *Parábolas de meditación del Maestro Arnaldo de Vilanova con un estudio preliminar acerca del autor y sus obras* (Biblioteca clásica de la medicina española XI), Madrid 1936, 41-42 (amb la traducció al castellà de les «dinou» maleses); Joan NADAL I CAÑELLAS, «Introducció», 44, en ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatus octo in graecum sermonem versi (Petropolitanus Graecus 113)* (Scripta spiritualia II), Barcelona: Institut d'Estudis Catalans 2002.

14. Josep Maria POU I MARTÍ, *Visionarios, beguinos y fraticelos catalanes (siglos XIII-XV)*, Vic: Editorial Seráfica 1930, 41.
15. Cf. les paraules de Ramon d'Alòs en la introducció d'ARNAU DE VILANOVA, *Confessió de Barcelona*. Publicada per Ramon d'Alòs (aquest treball fou repartit amb el número 47 de *Quaderns d'estudi* corresponent als mesos d'abril-juny de l'any 1921), Barcelona: Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya 1921, 5.
16. Miquel BATLLORI, «Notícia preliminar», 54-55, dins ARNAU DE VILANOVA, *Obres catalanes*. Vol. 1: *Escrits religiosos*. A cura de M. Batllori, pròleg de J. Carreras Artau (Els nostres clàssics A 53-54), Barcelona: Barcino 1947.
17. Jaume MENSA I VALLS, *Les raons d'un anunci apocalíptic. La polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els filòsofs i teòlegs professionals (1297-1305): anàlisi dels arguments i de les argumentacions* (Col·lecció Sant Pacià 61), Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya 1997, 41-42: breu presentació de l'obra; 332-334: esquema; 212, nota 20: reproducció dels vicis o «spurcitiae».
18. Josep PERARNAU I ESPELT, «Arnau de Vilanova, polemista antijueva a Lleida el 1303?», *Revista Catalana de Teologia* 19 (1994) 109-118.
19. Jaume MENSA I VALLS, «Les obres espirituals d'Arnau de Vilanova i la "Revelació de sent Ciril" (*Oraculum angelicum Cyrilli*)», *Arxiu de Textos Catalans Antics* 28 (2009) 211-263, concretament 249-263.

1.4. Títol, antecedents, circumstàncies històriques i gènere literari

En l'incipit (segons el manuscrit de la Biblioteca Apostòlica Vaticana, Vat. Lat. 3824) el títol és *Confessio Ilerdensis de spurcitiis pseudoreligiosorum*. En l'explicit, simplement, *Confessio Ilerdensis*. El mateix Arnau de Vilanova en la *Protestatio facta Perusii* s'hi torna a referir amb la forma de l'incipit: *Confessio Ilerdensis de spurcitiis pseudoreligiosorum*²⁰ i en la *Praesentatio facta Burdegaliae* segurament amb la de l'explicit: *Confessio Ilerdensis*.²¹ En la *Prima denuntiatio facta Massiliae* no dóna el títol, però l'esmenta amb paraules semblants: «confessio facta per me Ylerde»;²² mots repetits en català en la *Confessió de Barcelona*: «la confessió que fiu en Leyda».²³ El títol sencer dóna raó del diguem-ne gènere literari i jurídic utilitzat (una confessió), del lloc on fou feta la confessió (Lleida) i del tema tractat (les maldats, maleses, vicis o perversitats dels pseudo-religiosos).

No hi ha dubte, doncs, que la confessió d'Arnau de Vilanova fou llegida a Lleida. Per què a Lleida? Perquè hi havia reunits l'arquebisbe de Tarragona i altres bisbes i provincials. Efectivament, uns mesos abans (així consta al final de la *Denuntiatio Gerundensis*), Arnau de Vilanova havia requerit el bisbe de Girona a notificar a Bernat de Puigercós la denúncia presentada per Arnau contra ell, i a citar-lo «ad audientiam Romane sedis» en un termini de setanta dies. En cas contrari, Arnau de Vilanova hauria de recórrer a l'arquebisbe de Tarragona («requiram super hoc reverendum patrem dominum R. metropolitatum in sede Tarraconensi»)²⁴ En part, és el que ara fa a Lleida: torna a exposar les característiques que identifiquen els falsos religiosos per tal que

20. Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Protestatio facta Perusii*, l. 811-812, edició de Josep PERARNAU I ESPELT, «L'Ars catholicae philosophiae (primera redacció de la *Philosophia catholica et divina*) d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi del text», *Arxiu de Textos Catalans Antics* 10 (1991) 217.
21. Diem «segurament» perquè en la còpia de la *Protestatio facta Burdegaliae* del Vat. Lat. 3824 manca justament el foli, que seria el número 246, en què hi havia la referència a la nostra obra. En canvi, sí que hi és en la *Abbreviatio praesentationis facte Burdegaliae*, conservada en el manuscrit de Graz, Universitätsbibliothek 1226, f. 32c-d. Vegeu-ne el fragment en l'estudi introductorí de Josep PERARNAU, en ARNALDI DE VILLANOVA, *Introductio in librum [Ioachim] «De semine scripturarum»*, *Allocutio super significatione nominis Tetragrammaton* (AVOTHO III), Barcelona: Institut d'Estudis Catalans – Facultat de Teologia de Catalunya 2004, 33.
22. ARNALDI DE VILLANOVA, *Prima denuntiatio facta Massiliae*, Vat. Lat. 3824, f. 180d, edició de Francesco SANTI, *Teologia per immagini e mistica. Le tre denunce di Marsiglia di Arnaldo da Villanova ed altri punti per una macchina metaforica, Immagini del Medioevo. Saggi di cultura mediolatina*, Spoleto: Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo 1994, 244.
23. ARNAU DE VILANOVA, *Confessió de Barcelona*, ed. BATLLORI, 120/16-20.
24. ARNALDI DE VILLANOVA, *Denuntiatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, f. 170c-d, edició de Joaquim CARRERAS, «La polémica gerundense sobre el Anticristo entre Arnau de Vilanova y los dominicos», *Anales del Instituto de estudios gerundenses*, 5/6 (1950-1951) 52.

així puguin ser reconeguts. Però només en part, perquè no hi ha en la *Confessio Ilerdensis* referències explícites a Bernat de Puigcercós ni a la manera de procedir del bisbe de Girona. I no demana tampoc a l'arquebisbe que requereixi Bernat de Puigcercós a presentar-se davant la Santa Seu.

Efectivament, si comparem la manera de presentar-se i de comportar-se d'Arnau de Vilanova en la *Confessio Ilerdensis* amb les denúncies de Girona, constatem un canvi radical d'actitud. A Girona, en la *Denunciatio Gerundensis*, Arnau es dirigia al bisbe amb aquestes paraules:²⁵

ex parte domini nostri Ihesu Christi et sedis predictae [Romane sedis], ut famulus atque servus eius, vos humiliter ac reverenter admoneo, et requiro instanter [...].

I amb un to coactiu i amenaçador li exigia un seguit de mesures. En l'*Altera denunciatio Gerundensis*, Arnau de Vilanova encara és més contundent:²⁶

Cum ego ignorem quid ad implendum ministerium vestrum feceritis circa dicta, simque famulus romane sedis iuramento astrictus ad propulsandum pro viribus meis quicquid in vituperium, preiudicium vel contemptum predictae sedis per aliquos fieri vel attemptari sentirem. Idcirco, volens debitum fidelitatis agno celesti et supradictae matri persolvere, vos iterum ut evangelicum pastorem Gerundensis dyocesis et vicarium in eadem romane sedis cum testimonio presentis scripti requiro [...].

En la *Tertia denunciatio Gerundensis*, llegida davant l'oficial de la cúria del bisbat, Arnau de Vilanova es tornava a presentar com a «famulus et domesticus iuratus supradictae ecclesie sive matris» i, «ex parte Christi et ecclesie romane vos et etiam in vobis dominum episcopum memoratum», demanava a oficial i bisbe que actuessin de manera ràpida i enèrgica contra els dominicans de Girona.²⁷ Efectivament, Bonifaci VIII havia honorat Arnau de Vilanova amb el nomenament d'arquiatre i el metge papal no solament havia fet servir la seva condició de metge del papa davant el bisbe de Girona, sinó en altres ocasions.²⁸ Acabat de ser nomenat arquiatre, va redactar el *De mysterio cym-*

25. Cf, per exemple, ARNALDI DE VILLANOVA, *Denunciatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, f. 170c, ed. CARRERAS, «La polémica», 52.

26. Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Altera denunciatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, f. 171b-d, ed. CARRERAS, «La polémica», 53.

27. Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tertia denunciatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, f. 174b, ed. CARRERAS, «La polémica», 57.

28. Per a la valoració arnaldiana del pontificat de Bonifaci VIII i sobre la relació del papa amb el metge català, vegeu Josep PERARNAU I ESPELT, «Bonifacio VIII fra Raimondo Lullo e Arnaldo

balorum, obra en la qual es qualificava de «catulus» de l'Església de Roma i «psitacus» del romà pontífex.²⁹ I poc després enviava el *De mysterio* a dotze distingits destinataris: autoritats polítiques i religioses i als principals «theologorum collegia». El conjunt de lletres escrites per a acompanyar l'enviament del tractat fou intitulat pel mateix Arnau de Vilanova *Tractatus epistolarum christini*.³⁰ Doncs bé, en aquestes lletres, amb una calculada suggestió, presenta el *De mysterio cymbalorum* com una obra escrita en el palau pontifici.³¹

En canvi, en la *Confessio Ilerdensis* han desaparegut les exigències i el to amenaçador. Arnau de Vilanova no fa cap mena d'al·lusió a la seva relació amb el papa o amb la Santa Seu. Quina és la raó d'aquest canvi? Una nova estratègia? La mort de Bonifaci VIII?

Reprenquem el fil. Què hi feia l'arquebisbe de Tarragona, a Lleida? La mateixa *Confessio Ilerdensis* ens informa que hi estava reunit amb altres bisbes i provincials i, precisament, Arnau de Vilanova va llegir la seva confessió davant de tots ells.³² Però encara hi ha més: dues referències d'altres obres

---

da Villanova», en *Bonifacio VIII. Ideologia e azione politica*. Atti del Convegno organizzato nell'ambito delle Celebrazioni per il VII Centenario della morte. Città del Vaticano – Roma, 26-28 aprile 2004, Roma: Istituto storico italiano per il medioevo 2006, 423-432.

29. ARNALDI DE VILLANOVA, *De mysterio cymbalorum Ecclesie*, 16-17, ed. Josep PERARNAU I ESPELT, «El text primitiu del *De mysterio cymbalorum Ecclesiae* d'Arnau de Vilanova. En apèndix, el seu *Tractatus de tempore adventus Antichristi*», *Arxiu de Textos Catalans Antics* 7/8 (1988-1989) 54.
30. Sobre el *Tractatus epistolarum christini*, vegeu Barbara SCAVIZZI, «Il *Tractatus epistolarum christini* di Arnaldo di Villanova: tradizione manoscritta, destinatari e temi-chiave», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 29 (2010) 883-932; i per a l'edició: Barbara SCAVIZZI, *Il «Tractatus epistolarum christini» di Arnaldo di Villanova. Edizione critica*. Tesi per al «Corso di perfezionamento postuniversitario in Filologia e Letteratura Latina Medievale». Coordinatore: Claudio Leonardi. Relatore: Francesco Santi, Firenze: 2009.
31. Vegeu, per posar un sol exemple, ARNALDI DE VILLANOVA, *Abbati et conventui Sancti Victoris Parisius*, 73-76, ed. SCAVIZZI, 99: «Sed ut spacia temporum contempletur aliquando claritas intellectus vestri, mitto vobis opusculum novi luminis, quod de sacro Pontificis Summi palatio nunc ad directionem fidelium ac solamen fecit divina clementia tam mirabiliter quam misericorditer emanare».
32. ARNALDI DE VILLANOVA, *Confessio Ilerdensis*, f. 175a. Cf. PERARNAU, «Arnau de Vilanova, polemicista antijueu a Lleida el 1303?», 113, crida l'atenció sobre aquest fet: «Sabem, en efecte, que aquest [Arnau de Vilanova] el 1303 fou present a Lleida, amb motiu d'una reunió del metropolità i dels bisbes de la Província Eclesiàstica Tarraconense, justament només coneguda pel testimoniatge que el mateix en dona en la seva *Confessio Ilerdensis*».

d'Arnau de Vilanova ens informen que es tractava d'un concili provincial,³³ no conegut per cap altra font.³⁴

Sobre la data, el text de la *Confessio Ilerdensis* no dóna cap notícia directa. N'hi ha, això sí, una d'indirecta. Parlant de la *Philosophia catholica*, Arnau de Vilanova afirma que la va enviar al «Summo Pontifici iam anno preterito».³⁵ Efectivament, sabem que la lletra és datada el 29 d'agost del 1302. Sabem també que el lloc que ocupa la *Confessio Ilerdensis* en el manuscrit Vat. Lat. 3824 ens assenyala els termes *a quo* i *ad quem*. El terme *a quo* ve determinat per la data de la darrera de les *Denuntiationes Gerundenses*. No és una data exacta, però sens dubte cal situar-la a darreries de l'any 1302 o començaments de 1303. El terme *ad quem*, en canvi, és molt exacte: el 10 de febrer de 1304, data de la *Denuntiatio prima facta Massiliae*. La *Confessio Ilerdensis* fou llegida l'any 1303 o, com a molt tard, el mes de gener de l'any 1304. És possible concretar més? Sembla que la data exacta era en la còpia autèntica, ara perduda, en poder de la Santa Seu. I així consta en el regest de l'inventari dreçat en temps d'Urbà V a Avinyó (vers l'any 1365):

Item quoddam instrumentum autenticum continens confessionem magistri Arnaldi de Villanova factam in consilio generali Tarragonensis provincie super quibusdam per eum dictis et scriptis in dicto instrumento contentis pro zelo fidei, ut dicebat. Datum Ilerde, pridie nonas octobris. Anno Domini m. ccc. tertio.³⁶

33. ARNALDI DE VILLANOVA, *Prima denuntiatio facta Massiliae*, Vat. Lat. 3824, f. 180d, ed. SANTI, 244: «in provinciali consilio»; ARNAU DE VILANOVA, *Confessió de Barcelona*, ed. BATLLORI, 106/15-107/3: «fuy en Leyda, [e] confessé en latí ab carta pública, davant tots los prelats del consili».
34. Cf., per exemple, FRANCISCO ANTONIO GONZÁLEZ – JUAN TEJADA Y RAMIRO, *Colección de cánones de todos los concilios de la Iglesia española*, 5 vols., Madrid: Impr. de J. M. Alonso 1849-1955; ROSER SABANÉS I FERNÁNDEZ, *Els concilis Ilerdenses de la Província eclesíastica Tarraconense a l'edat mitjana (546-1460)* (Estudis 52), Barcelona: Fundació Noguera 2009.
35. ARNALDI DE VILLANOVA, *Confessio Ilerdensis*, Vat. Lat. 3824, f. 178d.
36. La notícia fou trobada per Cándido de Dalmases i posteriorment estudiada per ell mateix: Cándido de DALMASES, «Documentos catalano-aragoneses en el inventario de Urbano V, de 1366 a 1367», *Cuadernos de Historia J. Zurita*, 6-7 (1954) 126; abans de la publicació, però, la comunicà a Miquel Batllorí, qui ja la pogué utilitzar en la ponència *Arnau de Vilanova antiscolastique d'après les textes catalans et italiens*, presentada al congrés *Scholastica ratione historico-critica instauranda. Acta Congressus scholastici internationalis Romae anno sancto MCML celebrati*, Roma: Pontificium Athenaeum Antonianum 1951, 569-581, i reproduïda i traduïda posteriorment: Miquel BATLLORI, *Arnau de Vilanova i l'arnaldisme. Obra completa*, III. Edició a cura d'Eulàlia DURAN (dir.) i Josep Solervicens (coord). Pròleg de Giuseppe Tavani (Biblioteca d'Estudis i Investigacions 20), València: Tres i Quatre 1994, 271, nota 13. El lector interessat trobarà informació sobre la història, el sentit, les vicissituds i les còpies de l'esmentat inventari en l'estudi de Cándido de Dalmases. L'inventari havia estat transcrit per Ludovico Antonio MURATORI, *Antiquitates Italicae Medii Aevi*, VI, Milà: 1747, cols. 75-190, en

És a dir, la data de la *Confessio Ilerdensis* seria segons aquest inventari el dissabte dia 6 d'octubre de 1303.³⁷ Si aquesta data fos certa, el canvi d'actitud d'Arnau de Vilanova produït entre les denúncies de Girona i la *Confessio Ilerdensis* no s'explicaria per la mort de Bonifaci VII, perquè es va esdevenir posteriorment (cinc dies després: l'11 d'octubre de 1303).

De la data passem al gènere literari. Ja de bon començament l'autor se'ns presenta perfectament identificat com a «magister Arnaldus de Vilanova» amb la voluntat de confessar, davant l'arquebisbe i els bisbes presents, les tesis que va afirmar i afirma ara novament sobre un tema concret: *de spurcitiis pseudo religiosorum*. En conseqüència, demana a l'arquebisbe que faci registrar per notari la seva confessió a la cúria i que, arribat el cas, en faci relació sincera a la Santa Seu. I demana també al notari Jaume des Pla que doni forma pública a la confessió i n'estengui còpia a qui en demani. Totes les persones presents a l'acte només són *testimonis* de la confessió; el destinatari o els destinataris darrers de la confessió semblen ser l'Església, la comunitat humana o fins i tot Déu mateix.

Una altra obra arnaldiana porta en el títol la paraula *confessio*: la *Confessió de Barcelona*. Així com de la *Confessio Ilerdensis* sabem amb tota seguretat que és el títol genuí, d'aquesta altra, la *Confessió de Barcelona*, no podem estar absolutament segurs que aquest fos el seu títol original i genuí. Li fou posat pel primer editor, Ramon d'Alòs, amb bones raons, perquè es correspon perfectament amb el contingut. El tema de la *Confessió de Barcelona* és, però,

---

concret, la referència a la *Confessio Ilerdensis* és a la columna 120. Una confessió arnaldiana, qui sap si la mateixa *Confessió Ilerdensis* (almenys així ho creu Josep Maria POU I MARTÍ, *Visionarios*, 41, nota 1), és esmentada en l'índex 146 de l'Arxiu Vaticà: FRANZ EHRLE, «Arnaldo de Villanova ed i "Thomatiste". Contributo alla storia della scuola Tomistica», *Gregorianum* 1 (1920) 481-482, llegim: «Vedi nell'Archivio Secreto Vaticano, *Indices*, n. 146: "Index librorum mss. qui in Archivio palatii Avenionensis reperti sunt tempore legationis Ill.mi et rev.mi d.d. Octaviani cardinalis de Aquaviva, anno Dom. 1594", f. 147v, n. 171 è registrata "Confessio magistri Arnaldi de Villanova super quibusdam articulis contra fidem". Le scritte furono poco dopo trasportate a Roma. Il documento indicato però fin al presente non è tornato alla luce. Fu citato da questo indice dal Raynaldo, *Annales* [Caesari BARONII – Odorici RAYNALDI – Jacobi LADERCHII, *Annales ecclesiastici*, XXIII, París: 1871, 464-465] ad. an. 1310, n. 39».

37. Un argument favorable a aquesta data podria ser la presència documentada de Jaume II a Lleida des del darrer dia del mes de setembre fins al dia 20 d'octubre. Cf., per exemple, Juan Manuel DEL ESTAL, *El Itinerario de Jaime II de Aragón (1291-1327)* (Fuentes históricas aragonesas 47), Saragossa: Institución Fernando el Católico, 2009, 266-267. El rei acostumava a assistir si més no a algunes sessions dels concilis provincials de la Tarraconense, cf. SABANÉS, *Els concilis*, 36 i 276. Sobre el tema, cf. Odilio ENGELS, «Los reyes Jaime II y Alfonso IV de Aragón y los concilios provinciales de Tarragona», dins *VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón. La Corona de Aragón en el siglo XIV*, vol. II, València: Successor de Vives Mora Arts Gràfiques, 1970, 253-262.

més extens: *super facto adventus Antechristi*. Tenint en compte, doncs, aquestes dues obres, quines són les característiques d'una «confessió» arnaldiana?:

a) És en primer lloc un acte públic, realitzat davant una alta autoritat religiosa (arquebisbe) o civil (rei) i altres testimonis qualificats;

b) en el qual l'autor (Arnau de Vilanova) espontàniament llegeix un document (la confessió en un sentit derivat) en llatí (*Confessio Ilerdensis*) o en llengua vernacle (*Confessió de Barcelona*) i el notari hi dona forma pública.

c) L'autor hi manifesta, proclama o certifica, per tal que ningú no les pugui tergiversar, les tesis que ha afirmat i que ara torna a afirmar sobre un determinat tema. De vegades, Arnau de Vilanova reproduïx al peu de la lletra tesis que trobem en altres obres anteriors, altres vegades les sintetitza de forma objectiva. Alguna vegada, però, desenvolupa idees que només havien estat vagament enunciades o fins i tot en algun cas n'hi pot afegir de noves. En conseqüència, introdueix cada nova idea o tesi que exposa amb fórmules del tipus següent: «confiteor me dixisse et idipsum de presente asserere», «dico et confiteor me dixisse», «dixi et dico quod», «dico me dixisse»

d) L'autor prega a les respectives autoritats que facin enregistrar el text de la confessió i demana al notari que en faci còpia a qui en demani.

e) L'autor evita de personalitzar. A diferència d'altres opuscles o obres, escrites directament per a atacar o defensar-se dels atacs d'un altre autor, o fins i tot per a denunciar-se mútuament, les confessions exposen uns fets, fins i tot de forma molt concreta, però eviten de donar noms de persones.

1.6. La «*Confessio Ilerdensis*», ¿fou enviada al papa Bonifaci VIII, al col·legi cardenalici i al rei Jaume II?

El còdex d'Oxford (University of Oxford, Bodleian Library, ms. Lat. Misc. C 75) encapçala el text de la *Confessio Ilerdensis* amb el títol *Opus eiusdem magistri A. de villa noua supradictis transmissum*, i fa precedir la *Confessio Ilerdensis* de tres lletres: la primera és adreçada al papa Bonifaci VIII i és presentada amb el suggerent títol de *Prophecia magistri Arnaldi de Villa nova, magistri in medicina, ad Bonifacium papam de omnibus que sibi affuerunt* (ff. 125r-v);³⁸ la

38. Efectivament, en aquesta lletra Arnau de Vilanova diu al Papa: «adiuro te per sanguinem Iesu Christi, quod tu non tardes opus quod tibi mittitur divulgare et exequi quod est tuum [...]». En cas, però, que no ho faci, «non tamen ego dico, sed Immortalis: a ministerio simul

segona ho és al col·legi cardenalici: *Eiusdem magistri Arnaldi ad collegium dominorum cardinalium* (ff. 125v-126r), i la tercera, al rei d'Aragó Jaume II: *Eiusdem magistri Arnaldi epistola ad regem Arragonie transmissa* (f. 126r-v). ¿Fou, doncs, enviada la *Confessio Ilerdensis* amb aquestes lletres a tan il·lustres destinataris?

Si així fos, aquest còdex seria l'únic testimoni d'aquestes lletres. Quan les llegim, però, ens adonem que la lletra adreçada al papa i l'adreçada als cardenals en realitat són les que Arnau de Vilanova els envià per trametre'ls la *Philosophia catholica et divina* i que ja han estat objecte d'edició.³⁹ En canvi, la lletra adreçada al rei Jaume II ha estat fins ara absolutament desconeguda. Però tampoc en aquest cas Arnau de Vilanova no tramet al rei la *Confessio Ilerdensis*: l'anàlisi del contingut ens mostra clarament que la lletra enviada no és altra que la *Philosophia catholica et divina*.

Efectivament, no hi ha en aquesta lletra cap esment del títol de l'obra que Arnau de Vilanova envia al rei Jaume (de fet, tampoc no hi és en les altres dues), però sí que diu que és un *tractatus* (i, de fet, utilitzà diverses vegades aquest concepte per a referir-s'hi), mot que encaixa perfectament amb la *Philosophia...* En canvi, la *Confessio Ilerdensis* no és de cap manera un *tractatus*. El contingut de la nostra lletra coincideix amb les enviades al papa i al col·legi cardenalici: manera de presentar l'origen de l'obra, el seu autor, la finalitat del tractat. En totes tres demana als destinataris que la divulguin. A Jaume II, concretament li diu que la faci arribar als prelats catalans, petició que no tindria gaire sentit si l'obra enviada fos la *Confessio Ilerdensis*, perquè justament l'havia llegida davant tots els prelats del concili. La prova més clara la tenim al final: Arnau de Vilanova diu al rei que també ha enviat l'obra al papa i als cardenals («iam summo pontifici et collegio cardinalium misi eam», f. 126v). I si l'obra enviada al papa i al col·legi cardenalici no és la *Confessio Ilerdensis*, sinó la *Philosophia catholica*, l'obra adreçada ara a Jaume II ha de ser la mateixa. Per analogia amb aquelles lletres, podem intitular-la, doncs, *Epistola nuncupatoria tractatus Philosophia catholica et divina ad Iacobum*,

---

atque loco pelleris, in exilium transportatus. Et vacuum remanebit sepulcrum quod excidisti, ipsumque subvertent et polluent hostes tui» (ed. PERARNAU, *Arxiu de Textos Catalans Antics* 10 [1991] 198/60-69). Després de la mort de Bonifaci VIII, i avalat pels fets, Arnau podia dir en la seva *Protestatio, praesentatio ac supplicatio Benedicto XI*: «quia [Bonifacius papa] neglexit aut sprevit [les propostes d'Arnau], complevit in eo Dominus verbum suum. Primo, quoniam in exilium transportavit eundem» [...], i segonament, perquè «evacuavit sepulcrum, quod sibi exciderat, non cadaveri suo» (ed. PERARNAU, 207/423-425 i 430-431). I, en conseqüència, el copista podia posar a la nostra lletra el títol que porta: *Prophecia magistri Arnaldi de Villa nova, magistri in medicina, ad Bonifacium papam de omnibus que sibi affuerunt*.

39. PERARNAU, «*L'Arts catholicae philosophiae*», 197-198 i 199-200, respectivament.

Aragonum regem. Aquesta lletra degué ser redactada poc després de les altres dues, datades a Niça el 29 d'agost de 1302.⁴⁰

Un dels problemes que planteja l'existència d'aquesta nova lletra desconeguda fins ara d'Arnau de Vilanova adreçada al rei Jaume II és el següent: per què no entrà a formar part del recull de les obres d'Arnau de Vilanova presentades a Climent V, és a dir, del còdex Vaticanus latinus 3824 de la Biblioteca Apostolica Vaticana? En aquesta mena de *opera omnia* escrits per Arnau de Vilanova fins a l'estiu de 1305 hi ha, certament, altres lletres d'Arnau de Vilanova a Jaume II. El lloc que li correspondria seria immediatament després de les lletres adreçades al papa Bonifaci VIII i al col·legi cardenalici amb les quals Arnau de Vilanova acompanyà l'enviament de la *Philosophia catholica*.⁴¹

2. ANÀLISI DEL CONTINGUT

2.1. *Esquema-resum*

[175a] *Incipit: Confessio Ilerdensis*

a) [f. 175a-c] Objectiu i antecedents: Arnau confessa el seu pensament per evitar que ningú el pugui tergiversar: l'Esperit Sant manifesta que en els

40. Els següents elements també confirmen que l'obra enviada per Arnau de Vilanova a Jaume II és la *Philosophia catholica*: a) L'obra enviada fou escrita «contra Satanàs», el qual «conabitur totis viribus depravare»; és més: ja és nat aquell contra el qual fou enviada del cel l'escriptura que ara Arnau fa arribar a Jaume II. Doncs bé, la finalitat de la *Philosophia catholica*, així ho explica el mateix Arnau en la *Protestatio, praesentatio ac supplicatio Benedicto XI*, no és altra que «omnes Antichristi versutie suorumque membrorum animadverti et evitari docentur» (ed. PERARNAU, 207/410-411); b) El tractat o escriptura «de celo mittitur ad electos». En la lletra a Bonifaci VIII, Arnau exposa així la manera com fou escrita la *Philosophia catholica*: «Ego servus tuus in quadam capella solus deambulans et pre desiderio assistendi tibi mecum revolvens in animo qualiter ad te possem securus accedere quidve tibi gratum et utile in obsequium exhiberem, dum aliquantulum stetissem immobilis, ecce repente coram oculis meis apparuit scriptura mirabilis, in qua sub formatissima littera mihi videbatur quod legerem: "Sede cito et scribe" (cf. Lc XVI,6) dominis tuis bellicam disciplinam adversus abominationes dudum ostensas tibi. Cumque sedissem, incontinenti se obtulit auctoritas illa *Proverbiorum*: "Homines pestilentes dissipant civitatem" (Prov XXIX,8). Et acceptis atramento et calamo atque cartis, mox cepi scribere dictam auctoritatem, deinde cetera que sequuntur in tota scriptura, que incipit ab eadem, incredibili celeritate concipiens atque scribens, composui» (ed. PERARNAU, 197/17-28); c) La referència a «Província» encaixa amb la data tòpica de les lletres amb les quals Arnau de Vilanova trameté la *Philosophia catholica* al papa i als cardenals (Niça).

41. Cf. Josep PERARNAU i ESPELT, «L'Allocutio christini... d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi del text», *Arxiu de Textos Catalans Antics* 11 (1992) 10-24.

temps presents els pseudo-predicadors i els pseudo-apòstols es multiplicaran. Arnau ha escrit quatre tractats per donar-los a conèixer.

b) [ff. 175c-179b] Cos de la confessió:

1. [ff. 175c-178b] Tal com va anunciar en l'*Eulogium...*, la revelació de Ciril manifesta vint-i-una maleses que identifiquen els falsos apòstols o predicadors. N'hi afegeix una vint-i-dosena. Perverteixen, doncs, de fet i de paraula la veritat evangèlica.

2. [f. 178b-c] La responsabilitat de la correcta predicació d'una diòcesi correspon al bisbe: ha de vetllar que els predicadors proposin al poble només allò que serveix per a l'edificació en Crist.

3. [f. 178c] En la seva diòcesi, el bisbe representa Crist; ha d'actuar, doncs, com va actuar Crist: amb la seva paraula i el seu exemple ha d'insultar sobre la veritat de la fe.

4. [ff. 178c-179a] El pastor ha de posar els béns temporals i la seva pròpia persona al servei de la cura de les ànimes.

5. [f. 179a-b] El pastor que diu ocupar-se de les coses temporals per atendre millor les espirituals es desvia dels camins de Crist i no sap com s'adquireix la prosperitat de l'Església.

6. [f. 179b] Tot catòlic que confessa de paraula la seva fe en Crist, però no l'imita de fet, demostra tenir una fe falsa.

c) [ff. 179b-180a] Declaració i peticions finals

1. [f. 179b-c] Tot el que Arnau de Vilanova va proposar i ha confessat ara ho ha fet amb el zel de la veritat evangèlica i per evitar els perills que ja comencen a manifestar-se.

2. [f. 179c-d] Creu que aquesta confessió (i les altres obres seves) concorda amb la veritat evangèlica, però la sotmet a l'Església. Demana que si algun teòleg hi té quelcom a dir, que li enviï per escrit les objeccions i Arnau de Vilanova es compromet a respondre.

3. [ff. 179d-180a] Demana a l'arquebisbe que faci enregistrar la confessió a la seva cúria, i al notari, que n'estengui acta.

[f. 180a] *Explicit*

2.2. La dinàmica de les idees

Arnau de Vilanova comença la seva confessió exposant els motius que l'indueixen a fer-la: ja que la Sagrada Escriptura ensenya que és virtuós «fer callar les

murmuracions injustes»⁴² d'aquells que intenten desbaratar les afirmacions útils i necessàries a l'Església i per tal que ningú no pugui tergiversar les seves asseveracions, mestre Arnau de Vilanova, davant els reverends pares Roderic,⁴³ arquebisbe de Tarragona, i altres bisbes i provincials, confessa haver dit, i ho torna a dir ara, que l'Esperit Sant prenuncia, especialment als pastors del poble de Déu, que en «els temps actuals» es multiplicaran a l'interior d'alguns ordes regulars els pseudo-religiosos i els pseudo-apòstols o predicadors de la veritat evangèlica.⁴⁴

Tot seguit recorda els antecedents d'aquesta confessió: atès que és summament necessari que la Santa Església Romana i alguns dels seus membres coneguin indubtablement aquests pseudo-religiosos i pseudo-predicadors, Arnau de Vilanova, per tal d'informar l'Església universal del perill que poden comportar i dels signes que permeten de reconèixer-los, va escriure tres tractats: la *Philosophia catholica*,⁴⁵ l'*Apologia pseudotheologis atque religiosorum*⁴⁶ i l'*Eulogium de noticia verorum et pseudoreligiosorum*. I encara n'hi va afegir un quart (a saber, la *Denuntiatio Gerundensis*) per extirpar el verí escampat per les mossegades d'un pseudo-apòstol o predicador.⁴⁷

42. Eccli 46,9b: «Et perfringere murmur malitiae». Ens servim de la traducció de la *Biblia catalana. Traducció interconfessional*.

43. Roderic Tello, arquebisbe de Tarragona entre els anys 1288 i 1308. Vegeu *infra*, l'apartat dedicat a *Les persones*.

44. A París els adversaris principals d'Arnau de Vilanova havien estat genèricament «els teòlegs». En la *Apologia de versutiis atque peruersitatibus pseudotheologorum et religiosorum*, tal com indica el títol, les *versutias* són atribuïdes sobretot als falsos teòlegs i als falsos religiosos. A partir de Girona, quan els dominics (Bernat de Puigercós) ja han assumit clarament la responsabilitat d'enfrontar-se a les tesis d'Arnau de Vilanova, observem un punt d'inflexió: Arnau de Vilanova de Vilanova comença a parlar de «pseudopraedicator», en singular, per a referir-se a Bernat de Puigercós. En la *Confessio Ilerdensis* utilitza el concepte en plural.

45. La *Philosophia catholica et divina* fou escrita per Arnau de Vilanova l'estiu de 1302 i enviada al papa Bonifaci VIII i al col·legi cardenalici. La *Philosophia catholica et divina* (en la versió primitiva el títol és *Ars catholicae philosophia*) és una *ars* per poder reconèixer els membres de l'Anticrist. L'obra i les dues lletres han estat editades per PERARNAU, «*L'ars catholicae philosophiae*», 7-223. De l'obra n'hi ha traducció al català, ARNAU DE VILANOVA, *La prudència de l'escolar catòlic i altres escrits*. Introducció de Jaume Mensa. Traducció de Jordi Raventós (Clàssics del Cristianisme 93), Barcelona: Proa 2002, 137-189.

46. La *Apologia...* (darrers mesos de 1302) ha estat editada per Josep PERARNAU I ESPELT, «*L'Apologia de versutiis atque peruersitatibus pseudotheologorum et religiosorum ad Magistrum Jacobum Albi, canonicum Dignensem*» d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi; i transcripció del *Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus quae fiebant contra tractatum Arnaldi "De adventu Antichristi"*», *Arxiu de Textos Catalans Antics* 20 (2001) 7-348; i, pel mateix Perarnau i amb idèntica paginació, dins *Tres textos d'Arnau de Vilanova i un en defensa seva* (Studia, textus, subsidia X), Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya 2002.

47. El pseudo-apòstol o pseudo-predicador és Bernat de Puigercós. Els fets de la polèmica de Girona van esdevenir-se a darreries de l'any 1302 i començaments del nostre 1303. Han es-

Exposats els motius i els antecedents, Arnau de Vilanova comença pròpiament la confessió. Afirmar que va dir en l'esmentat *Eulogium* que en la revelació que Jesucrist envià per un àngel a Ciril, l'Esperit Sant donà a conèixer les vint-i-una maleses que regnaran en els pseudo-religiosos i pseudo-predicadors i per les quals es manifestarà llur perversitat.⁴⁸ A diferència de l'esmentat *Eulogium*, o fins i tot de la *Denuntiatio Gerundensis*, obra en la qual Arnau de Vilanova torna a citar l'esmentada revelació, ara exposarà una per una les vint-i-una maleses o perversitats. Arnau de Vilanova evita de referir-s'hi amb la controvertida expressió que havia utilitzat a Girona: «cunctis sacris scripturis est preciosior».⁴⁹

I diu que la primera d'aquelles maleses o perversitats és que de bon grat i sovint s'allunyan de la pròpia cel·la o monestir; la segona, que vagaran pels carrers i per les corts dels poderosos; la tercera, que s'apoderaran dels drets d'altri; la quarta, que plomaran i despullaran els simples i badocs dels seus béns; la cinquena, que entre ells es vantaran del seu percaç; la sisena, que a casa estaran vagarosos, però a fora faran veure que estan molt ocupats; la setena, que simularan patir tota mena de penúries per Jesucrist per tal d'extorquir més eficàçment; la vuitena, que privadament viuen esplèndidament i delicada; la novena, que ambicionaran grans honors i dignitats; la desena, que seran altius de cor pel llinatge o la ciència; l'onzena, que moixardament esquilaran el ramat d'altri; la dotzena, que entre ells es calumniaran; la tretzena, que amb ginyes enganyaran les vídues; la catorzena, que vendran «els

---

tat estudiats i reconstruïts per Joaquim CARRERAS, «La polémica», 5-58. Carreras transcriu també les obres arnaldianes d'aquesta polèmica. En concret l'*Eulogium de notitia verorum et pseudoapostolorum* i la *Denuntiatio Gerundensis*, citades en la *Confessio Ilerdensis*, ocupen les pàgines 33-44 i 44-52. N'hi ha traducció castellana moderna: ARNALDO DE VILANOVA, *Escritos condenados por la Inquisición*. Introducción, traducción y notas de Elena Cánovas y Félix Piñero (Biblioteca de Visionarios, Heterodoxos y Marginados 10), Madrid: Editora Nacional 1976, 69-87 i 89-102.

48. ARNALDI DE VILLANOVA, *Eulogium*, Vat. Lat. 3824, ff. 162d-163a, ed. CARRERAS, «La polémica», 38: «Et in reue[.f. 163a]-latione que de celo missa fuit beato Cirillo in argenteis tabulis, que est in ecclesia Dei preciosissima, in qua etiam tempus Antichristi per Spiritum Sanctum sub certo annorum numero annunciat, ibi etiam Spiritus Sanctus annunciat quod circa tempus illius in quibusdam statibus regularibus multiplicabuntur tales apostoli vel preones. Et exprimit .xxi. spurcitas que regnabunt in eis, per quas phariseorum perversitas apertissime renovabitur et propter quas, ut anunciat, iudicio Dei exterminabuntur duplici gladio, scilicet seculari et ecclesiastico». Sobre l'ús de la revelació de Ciril en l'obra d'Arnau de Vilanova, vegeu MENSA, «Les obres espirituals», 211-263. En les pàgines 249-263 hi ha transcrit el text de la *Confessio Ilerdensis* relatiu al vicis descrits per la revelació de Ciril i la traducció al català de la *Confessio de Barcelona*.

49. ARNALDI DE VILLANOVA, *Denunciatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, ff. 166d-167a, ed. CARRERAS, «La polémica», 45.

sacrificis»; la quinzena, que visitaran els malalts per interès i no per caritat; la setzena, que s'alegraran de la mort d'aquells que han escollit de ser enterrats en les seves esglésies; la dissetena, que mentiran dient que poden absoldre els morts del purgatori; la divuitena, que s'inflaran amb gaubança i arrogància; la dinovena, que estaran plens de luxúria; la vintena, que seran avars i gasius; la vint-i-unena, que és la causa de les anteriors: s'apartaran del camí del fundador del seu orde. N'hi afegí una vint-i-dosena,⁵⁰ que amb els béns que hauran aconseguit amb el pretext de mendicar, aixecaran edificis.⁵¹

De fet i de paraula, doncs, aquests pseudo-religiosos perverteixen l'evangeli. De fet, perquè són més sol·lícits dels rics que no pas dels pobres. En els seus col·legis només accepten els rics i els intel·ligents. Contra les paraules de sant Pau, advertint «que ningú no busqui el propi interès, sinó el dels altres»,⁵² es despreocupen dels pobres i només tenen cura de si mateixos. Contravenint als pactes establerts i als drets d'altres esglésies, obliguen «fidels d'altres ramats» a escollir sepultures en les seves pròpies esglésies per obtenir-ne beneficis. Lleven els cadàvers dels rics per obtenir-ne la sepultura. Armen plets contra els hereus de difunts per deixes. Amb violència aparten els qui s'hi resisteixen i escampen oprobis. Es queden els diners que els són encomanats. Promouen els parents i amics segons la vanitat del món i no segons la perfecció de l'Evangelí. Negociegen amb els seus diners. Més estudien en qüestions i ciències naturals que no pas en el text sagrat. Són llengueruts i presumptuosos. En les adversitats no tenen ni paciència ni mansuetud. En comptes de pregar per qui els ha fet algun greuge, el persegueixen i columnien. Si algú els reprèn per haver predicat falsament, el difamaran perversament. Si algú els fa notar algun error, mai no el reconeixen, ans el neguen. Amb el pretext que el poble desconfiaria de les seves prèdiques, no toleren que ningú els faci observacions sobre els seus sermons. El poble ha de malfiar-se no solament dels falsos predicadors que adulteren la veritat de la paraula de Crist, sinó dels que l'adulte-

50. Aquesta darrera maldat és escrita en el marge del còdex Vat. Lat. 3824, f. 176a, per una mà que sembla ser la del mateix copista del volum, en tercera persona: «Addit etiam ·xxij^m·, quam ex causa dimisi, scilicet quod ex adquisitis pretextu mendicationis edificia inalçabunt». En la *Confessió de Barcelona*, canvia l'ordre de les dues darreres (122/18-123/7) i explica així l'afegit: «E quant a les perversitats que expresse en la revelació de sent Ciril, confés yo que ·xxi· n'escrich en la *Confessió* que fiu en Leyda davant los prelats; e lexí'n huna, la qual despuys hic enadí, quant fuy en cort de Roma», ARNAU DE VILANOVA, *Confessió de Barcelona*, ed. BATLLORI, 120/16-20. Sobre les circumstàncies del fragment afegit, vegeu MENSA, «Les obres espirituals», 237-239.

51. El text resumit en aquest paràgraf fou traduït a la *Confessió de Barcelona*, ed. BATLLORI, 120/20-123/7.

52. 1Co 10,24: «Nemo quod suum est quaerat, sed quod alterius».

ren en la manera de parlar. I el prelat que no estalviés un predicador d'aquesta mena al poble, no faria un bon servei a Jesucrist, perquè és propi del seu ministeri guardar el seu ramat. Si el prelat sap que un predicador peca de loquacitat viciosa, no el pot tolerar sense causar ofensa a Déu. Si algú els denunciava davant el bisbe, al·legaran privilegi d'excepció, dient que el bisbe no els pot citar, la qual cosa és fraudulenta.⁵³

No sols de fet perverteixen l'evangeli, sinó també de paraula. I ara ve un conjunt de «perversions» de caràcter més doctrinal o teològic. La majoria d'aquestes maldats o perversions les trobem documentades en els escrits de Girona, en la polèmica amb Bernat de Puigcercós, però ara Arnau de Vilanova o les atribueix genèricament als falsos religiosos o, si ho fa a un de sol, que sense cap mena de dubte és Bernat de Puigcercós, evita de donar el seu nom. Aquests falsos religiosos afirmen, diu Arnau de Vilanova, que no és necessària la caritat per a la veritat del predicador evangèlic;⁵⁴ que els homes de magne estat pecarien mortalment si no fessin castigar aquella persona que els atribueix injúries;⁵⁵ que Déu no pot fer conèixer a ningú *de potentia ordinata* els temps finals i altres coses semblants, com va quedar clar a la diòcesi de Girona.⁵⁶ Un d'aquests falsos religiosos va afirmar en un sermó públic a Castelló [d'Empúries] que si un àngel bo se li aparegués mentre aixecava el cos de Crist i li anunciés els temps finals, no el creuria. Així dogmatitzava que un àngel bo pot enganyar i de fet revocava tots els anuncis fets per l'àngel Gabriel i altres àngels bons.⁵⁷ Després de les «perversions» de paraula de caràcter més teològic, Arnau de Vilanova en presenta algunes de personals. Aquests falsos religiosos rebutgen les persones d'«estat menor» (com podia ser Arnau de Vilanova pel fet de ser metge i no pròpiament teòleg o per no haver rebut un ministeri ordenat) que evangelitzen, o l'esperit de revelació d'una d'aquestes persones, contra les paraules de l'Apòstol (1Te 5,19-20): «No

53. El text resumit en aquest paràgraf fou traduït en la *Confessió de Barcelona*, ed. BATLLORI, 130/7-134/8.

54. Cf., per exemple, ARNALDI DE VILLANOVA, *Denunciatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, ff. 169d-170a, ed. CARRERAS, «La polèmica», 50-51.

55. Segurament Arnau de Vilanova es refereix a la *Quaerimonia* interposada contra ell pel convent dels frares predicadors de Girona davant el bisbe de la diòcesi. El metge català reacciona presentant la tercera denúncia davant el bisbe. Quant a les desqualificacions dels frares predicadors contra Arnau, vegeu ARNALDI DE VILLANOVA, *Tertia denunciatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, ff. 172d-173c, ed. CARRERAS, «La polèmica», 55-56.

56. ARNALDI DE VILLANOVA, *Denunciatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, ff. 165c-d, ed. CARRERAS, «La polèmica», 45.

57. Arnau de Vilanova es refereix a Bernat de Puigcercós. Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tertia denunciatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, ff. 173c-d, ed. CARRERAS, «La polèmica», 56.

sufoqueu l'Esperit ni menyspreu els dons de profecia.»⁵⁸ Qualsevol profecia, escrit o paraula pronunciada la condemnen abans de discernir si és evangèlica o no. I com que les revelaciones dels temps futurs no provenen més del diable que no pas de Déu, ans al contrari, s'equivoquen. Entre els catòlics és regla certa i general que «omnis scriptura que consonat sacris Eloquiis est a Deo»,⁵⁹ i també:⁶⁰

omnis scriptura, que puris et sinceris eloquiis diuinam exprimit ueritatem et clarissime detestatur dyabolicam prauitatem, est a Spiritu Sancto indubitanter.⁶¹

Deprés d'aquests apartats dedicats als falsos religiosos, Arnau de Vilanova confessa o exposa un seguit de tesis que tenen com a objecte el pastor o bisbe d'una diòcesi. Ben segur que Arnau de Vilanova té al cap l'actuació del bisbe de Girona, però també ara evita de personalitzar i de donar-ne el nom. Arnau de Vilanova confessa haver dir que la responsabilitat de la predicació d'una diòcesi correspon al diocesà i si no és sol·lícit de preocupar-se'n no aconsegueix bé el seu ministeri. Efectivament, llegim en l'Evangelí (Mt 24, 45-46):⁶²

¿Qui és el servent fidel i assenyat a qui l'amo ha confiat la gent de casa seva perquè els doni l'aliment al temps degut? Feliç aquell servent que l'amo, quan arriba, troba que ho fa així!

El bisbe, doncs, d'acord amb aquestes paraules, ha de vetllar per tal que només sigui predicat al poble allò que el pot edificar en Crist.

Arnau de Vilanova va dir i repeteix que, atès que el bisbe en la seva diòcesi representa la persona de Crist, és propi del seu ministeri actuar com ho va fer Jesucrist, és a dir, informar el seu ramat amb la seva paraula i el seu exemple,

58. Vegeu en aquest sentit, per exemple, ARNALDI DE VILLANOVA, *Tertia denunciatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, ff. 172d, ed. CARRERAS, «La polémica», 55.

59. Vat. Lat. 3824, f. 178a.

60. Vat. Lat. 3824, f. 178a-b.

61. Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Eulogium*, Vat. Lat. 3824, f. 146d, ed. CARRERAS, «La polémica», 41. Sobre aquestes regles, i en general sobre la interpretació arnaldiana de la Bíblia, cf. Jaume MENSA I VALLS, «Comparació entre les regles i els principis d'interpretació bíblica de les obres autèntiques d'Arnau de Vilanova, i les de l'*Expositio Apocalypsis* i de l'*Expositio super vigesimum quartum capitulum Matthaei*», *Arxiu de Textos Catalans Antics* 17 (1998) 221-294, especialment 230-232.

62. Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Altera denunciatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, f. 171a i 172d, ed. CARRERAS, «La polémica», 52 i 54; *Tertia denunciatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, f. 173c-d, ed. CARRERAS, «La polémica», 56.

instruir-lo sobre la veritat de la fe i guarir-lo del mal espiritual.⁶³ Jesucrist, efectivament, llegim en l'evangeli de Mateu (Mt 9,35):

Recorria totes les viles i pobles, ensenyant a les sinagogues, anunciant la bona nova del Regne i guarint malalties i xacres de tota mena.

Arnau de Vilanova va dir i repeteix ara que el pastor que té més cura de les coses temporals que de les coses espirituals perverteix els manaments del Salvador (Mt 6,19-21.24-34), tal com consta en l'obra *Philosophia catholica*, enviada l'any anterior al papa.⁶⁴ El pastor evangèlic ha d'obrar com Jesús: no sols ha de posar els béns materials a disposició de la salut de les ànimes, sinó la seva pròpia persona.

Arnau de Vilanova va dir que si un pastor afirma que s'ocupa de les coses temporals per poder atendre més lliurement les espirituals no solament es desvia dels camins de Crist, sinó que demostra ser un ignorant dels camins per a assolir la prosperitat de l'Església: el fervor per les coses espirituals, suscitant la devoció dels fidels, comporta de fet el bé de les facultats temporals de l'Església. A l'inrevés, el fervor per les coses temporals li és contrari, perquè només suscita en els fidels el desig de les coses temporals.⁶⁵

Arnau de Vilanova va dir i repeteix ara que tot catòlic que confessa Jesucrist de paraula, però no l'imita amb la vida i els costums, demostra que la seva fe és menys autèntica que la dels dimonis que «creuen i se n'esgarri-fen» (Jm 2,19).⁶⁶ Amb aquesta tesi s'acaba pròpiament el cos de la confessió. Ara vénen un conjunt de consideracions i peticions finals.

Amb zel de salvació de les ànimes i de la veritat evangèlica, Arnau de Vilanova ha fet les anteriors confessions als bisbes i provincials, vicaris de Crist, per tal de defugir els perills que ja han emergit en els seus ramats. Creu que això que ha dit o llegit, i que ja va tractar en edicions anteriors, concorda amb

63. Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Eulogium...*, Vat. Lat. 3824, f. 165d-166a, ed. CARRERAS, «La polémica», 41; *Altera denunciatio Gerundensis*, Vat. Lat. 3824, f. 171c, ed. CARRERAS, «La polémica», 53.

64. ARNALDI DE VILLANOVA, *Philosophia catholica...*, 1070-1079, ed. PERARNAU, «*L'Ars catholicae philosophiae*», 128-129.

65. ARNALDI DE VILLANOVA, *Philosophia catholica...*, 1046-1079, ed. PERARNAU, «*L'Ars catholicae philosophiae*», 126-129.

66. Al peu de la lletra, amb la referència a la Carta de Jaume i la comparació amb els dimonis, aquesta afirmació no la trobem en les obres arnaldianes anteriors. En canvi, la idea general, és a dir, la denúncia d'una fe fingida, no autèntica, és recurrent. Cf., per exemple: ARNALDI DE VILANOVA, *Apologia...*, 1341-1352, ed. PERARNAU, «*L'Apologia...*», 140-141; *Eulogium...* Vat. Lat. 3824, f. 162a, ed. CARRERAS, «La polémica», 36.

la veritat evangèlica. I, perquè desitja, vol i s'adhereix a la veritat, sotmet les paraules que ha escrit o llegit ara, i que també són contingudes en altres edicions seves, a l'Església i res no vol sentir o pensar que no sigui allò que l'Església mana de sentir o pensar. I, de part de Crist i de l'esmentada mare Església, suplica els presents, conjuntament i individualment, que requireixin els teòlegs de les seves respectives esglésies a presentar per escrit les objeccions que poguessin tenir contra les tesis d'Arnau de Vilanova. I ell s'obliga a respondre-hi.

I per tal que ningú no pugui tergiversar la confessió que Arnau acaba de fer, demana a l'arquebisbe Roderic que la faci enregistrar a la cúria, per tal que en el seu lloc i moment pugui fer-ne una relació sincera a la Santa Mare Església. I demana al notari Jaume des Pla que n'estengui acta i en faci còpia a qui en demani.

2.3. Citacions

Arnau de Vilanova ja de bon començament cita quatre escrits seus anteriors:⁶⁷ La *Philosophia catholica*, l'*Apologia de pseudo theologis atque religiosis*, l'*Eulogium de notitia uerorum et pseudo apostolorum* (d'aquests tres en dona el títol i l'*incipit*) i la primera *Denuntiatio Gerundensis* (només l'*incipit*). I torna a citar l'*Eulogium*, una vegada més,⁶⁸ i la *Philosophia catholica*, també una altra vegada.⁶⁹ Bona part de les tesis que ara confessa foren expressades per primera vegada en aquestes obres anteriors. Són, doncs, les fonts principals i immediates de la *Confessio Ilerdensis*. L'altra font immediata, que fins aquest moment Arnau de Vilanova només havia esmentat, però que sintetitza en una part important, la relativa a les maleses dels falsos religiosos, és la revelació de Ciril.⁷⁰ D'aquesta revelació, o del seu comentari anònim, Arnau de Vilanova n'extreu la llista de perversitats. Com a tal, aquesta llista és una elaboració d'Arnau.⁷¹

67. Vat. Lat. 3824, f. 175b-c.

68. Vat. Lat. 3824, f. 175c.

69. Vat. Lat. 3824, f. 178d.

70. Vaig dedicar el meu article «Les obres espirituals d'Arnau de Vilanova i la "Revelació de sent Ciril" (*Oraculum angelicum Cyrilli*)», *Arxiu de Textos Catalans Antics* 28 (2009) 211-263 a estudiar l'ús arnaldià d'aquesta profecia.

71. El text de la profecia de Ciril, amb el comentari anònim, foren publicats per Paul PIUR, «*Oraculum angelicum Cyrilli* nebst dem Kommetar des Pseudojoachim», dins K. BURDACH, *Vom Mittelalter zur Reformation*, II/4, Berlín: 1912, 141-237.

La majoria de citacions textuais són extreptes dels llibres de la Bíblia: Lamentacions 3,11;⁷² Siràcida 46,7b;⁷³ Evangeli de Mateu 9,35 [i 4,23],⁷⁴ 24,45;⁷⁵ Primera carta als Corintis 10,24;⁷⁶ Primera carta als Tessalonicencs 5,19-20;⁷⁷ Carta de Jaume 2,19.⁷⁸ Arnau de Vilanova sol reproduir fragments molt breus, la majoria de vegades de forma molt literal.⁷⁹ També cita una *Glossa* a propòsit de Mateu 9,35.⁸⁰

Altres vegades mestre Arnau simplement es refereix implícitament a algun pas de la Bíblia, i en suggereix o en manlleva algun mot o concepte: Salm 57, 4,⁸¹ Evangeli de Mateu 6,19-21.24-34,⁸² Evangeli de Joan 10,12-13⁸³ i l'Apocalipsi 12,3-4 i 16,13.⁸⁴ Fins i tot una vegada utilitza una expressió que ja havia fet servir Terenci, *Andria*, iv,4,16.⁸⁵

2.4. *Les persones*

A part d'Arnau de Vilanova, les úniques persones esmentades pel seu nom són «Rodericus, archiepiscopus Terrachone»,⁸⁶ i el notari «Jacobus de Plano».⁸⁷ Roderic Tello fou arquebisbe de Tarragona entre els anys 1288 i 1308.⁸⁸ Jacme des Pla era notari reial. Redactà el testament de la reina Blanca. Fou company d'Arnau en l'ambaixada encomanada per Jaume II davant el rei Robert de

72. Vat. Lat. 3824, f. 179a.

73. En la Vulgata: Eccli 46,9b. Vat. Lat. 3824, f. 175a.

74. Vat. Lat. 3824, f. 178c.

75. Vat. Lat. 3824, f. 178b-c.

76. Vat. Lat. 3824, f. 176b.

77. Vat. Lat. 3824, f. 178a.

78. Vat. Lat. 3824, f. 179b.

79. De vegades canvia l'ordre de la frase bíblica o en suprimeix alguna paraula (cf. citació de 1Te 5, 19-20) o substitueix algun mot per un sinònim (cf. 1Co 10,24: «alterius»/«aliorum»). En la citació d'Eccli 46,9, Arnau de Vilanova canvia el verb «perfringere» per «perstringere».

80. Vat. Lat. 3824, f. 178c.

81. Vat. Lat. 3824, f. 179a.

82. Vat. Lat. 3824, f. 178d.

83. Vat. Lat. 3824, f. 178d.

84. Vat. Lat. 3824, f. 175b.

85. Vat. Lat. 3824, f. 176d.

86. Vat. Lat. 3824, f. 175a i f. 179d.

87. Vat. Lat. 3824, ff. 179d-180a.

88. Vegeu Konrad EUBEL, *Hierarchia catholica Medii Aevi*, 1, Münster: Sumptibus et Typis Librariae Regensbergianae 1913, 478; Josep BLANCH – Joaquim ICART, *Arxiepiscopologi de la Santa Església Metropolitana i Primada de Tarragona*, 1, Tarragona: Diputació Provincial 1985.

Nàpols. Arnau el nomenà marmessor (juntament amb Pere Jutge i Ramon Conesa). El 6 de desembre de 1311 ja havia mort.⁸⁹

Indirectament, sense esmentar-ne el nom, són al·ludits el bisbe de Girona Bernat de Vilamarí i el teòleg Bernat de Puigercós.⁹⁰

3. PARAULA CONCLUSIVA

En la *Confessio Ilerdensis*, llegida davant l'arquebisbe de Tarragona i altres bisbes i provincials a Lleida, l'any 1303 (el 6 d'octubre si acceptem la data que dóna el registre fet en temps d'Urbà V), Arnau de Vilanova exposa les seves idees sobre els falsos religiosos. És en aquest sentit una obra o opuscle que, com el mateix autor afirma al començament de la confessió, té els precedents d'altres obres com la *Philosophia catholica*, l'*Apologia*, l'*Eulogium* i la *Denunciatio Gerundensis*.

La *Confessio Ilerdensis* s'ha d'entendre, però, en relació amb la polèmica que Arnau de Vilanova va mantenir a Girona amb Bernat de Puigercós i amb l'actuació del bisbe Bernat de Vilamarí en aquest polèmica. De fet, Arnau de Vilanova ja havia amenaçat el bisbe de Girona que, si no actuava tal com Arnau creia que havia d'actuar, recorreria a l'arquebisbe de Tarragona. I així ho féu. El cos pròpiament dit de la confessió té a veure o amb les tesis defensades per Bernat de Puigercós o amb l'actuació del bisbe, Bernat de Vilamarí. Arnau, però, no esmenta mai els seus noms.

Respecte dels escrits de Girona, observem en la *Confessio Ilerdensis* un canvi radical d'actitud: Arnau ja no es presenta com un *famulus* del papa obligat per jurament a defensar els interessos de la Santa Seu i ha abandonat el to exigent i amenaçador que havia fet servir davant el bisbe de Girona. Sembla que darrere la *Confessio Ilerdensis* hi ha la voluntat d'Arnau de Vilanova, d'una banda, d'evitar la personalització i la polèmica directa, i de l'altra, de portar el seu conflicte de Girona cap a la màxima instància: la Santa Seu. La *Confessio Ilerdensis* és un pas en aquest sentit. Per això, Arnau de Vilanova demana a l'arquebisbe de Tarragona, Roderic Tello, que faci enregis-

89. Vegeu: Josep PERARNAU I ESPELT, *L'«Alia informatio beguinorum» d'Arnau de Vilanova* (Studia, Textus, Subsidia II), Barcelona: Facultat de Teologia 1978, 112 i 116.

90. Vat. La. 3824, f. 177d-c. El primer era Bernat de Vilamarí, bisbe de Girona des de l'any 1292 fins al 1311. Vegeu: EUBEL, *Hierarchia...*, 1, 261; i CARRERAS, «La polèmica», 19-20. Sobre el teòleg Bernat de Puigercós, adversari d'Arnau de Vilanova a Girona, i més tard inquisidor general, el lector interessat trobarà informació biobibliogràfica en els estudis següents: MENSA, *Les raons d'un anunci apocalíptic*, 214-216; CARRERAS, «La polèmica», 18-19.

trar la *Confessio Ilerdensis* a la seva cúria i que, arribat el moment, en faci relació sincera a Roma. De fet, tenim constància que la *Confessio Ilerdensis* anà a parar a la Santa Seu.

Des del punt de vista del contingut, la *Confessio Ilerdensis* és una mena de resum de la polèmica de Girona, però un resum filtrat pels interessos del moment. No solament reproduïx o sintetitza idees expressades en obres anteriors, sinó que les desenvolupa o fins n'hi afegeix de noves. És el cas, per exemple, de les perversitats o maleses de la revelació de Ciril: a Girona només n'havia dit el nombre; a Lleida, en canvi, les explica detalladament. Aquest resum de les perversitats dels falsos religiosos segons la revelació de Ciril, juntament amb altres extensos fragments (que en conjunt constitueixen la meitat del text de la *Confessio Ilerdensis*), foren traduïts al català en la *Confessió de Barcelona*.

Aquesta darrera confessió, a diferència de la de Lleida, és escrita en català i no tracta únicament dels falsos religiosos, sinó també de l'altre gran tema d'Arnau de Vilanova d'aquests anys, la conveniència, la possibilitat i la utilitat de conèixer prèviament, no per voluntat pròpia sinó per iniciativa divina, els darrers temps.

Gràcies a la *Confessio Ilerdensis* (i a altres obres arnaldianes) tenim notícia d'un nou concili provincial, desconegut per altres fonts, celebrat a Lleida l'any 1303 i presidit per l'arquebisbe de Tarragona, Roderic Tello. Les lletres escrites per Arnau de Vilanova i adreçades respectivament al papa, al col·legi cardenalici i al rei de Catalunya-Aragó, per trametre la *Confessio Ilerdensis*, que trobem en el còdex d'Oxford, University of Oxford, Bodleian Library, ms. Lat. Misc. C 75, ff. 125r-126v, en realitat són les que serviren a Arnau de Vilanova per a enviar la *Philosophia catholica et divina*. Les dues primeres són conegudes i ja han estat editades. En canvi, la tercera era fins ara absolutament desconeguda.

4. APÈNDIX. UNA LLETRA DESCONEGUDA D'ARNAU DE VILANOVA ADREÇADA AL REI JAUME II

Tot seguit transcriurem el text de la lletra d'Arnau de Vilanova adreçada al rei Jaume II per tal de trametre-li un tractat. Aquest tractat, ja ho hem vist, és la *Philosophia catholica et divina*. Atès, però, que les notícies sobre el manuscrit d'Oxford, Bodleian Library, Lat. Misc. C 75, i particularment sobre la secció que ha conservat les obres arnaldianes (Secció A), han estat i continuen essent força confuses i que els diversos títols que la formen no han estat detallats en cap de les notícies del manuscrit que coneixem, donarem raó del

contingut d'aquesta secció del manuscrit i completarem d'aquesta manera les informacions que n'hem donat en la primera part d'aquest article.

Segons la professora Kathryn Kerby-Fulton,⁹¹ la secció que ella anomena «apocalíptica» (Booklet E), va del f. 122r al f. 143v. No negarem que hi ha una certa unitat temàtica, però des del punt de vista paleogràfic i codicològic, potser seria preferible distingir dues seccions:

Secció A: ff. 122r-131v

Aquesta secció comença amb les darreres línies de la *Apologia de versutiis atque perversitatibus pseudotheologorum et religiosorum* d'Arnau de Vilanova i acaba amb un foli que en les últimes línies conté l'incipit del *De mysterio cymbalorum Ecclesiae*. No hi ha dubte, doncs, que hi manquen folis per davant i per darrere. Totes les obres arnaldianes d'aquest manuscrit són en aquesta secció A. És escrit a una sola columna, d'aproximadament 42 línies, amb «a very neat, upright anglicana formata script».⁹²

1. Ff. 122r-124r. *Inc*: animositates atque discensiones que fomenta discordiarum et scandalorum. *Exp.*: pro quibus orabitis, ut deus pro sua misericordia restituat sanitati. *Explicit* apologia de versucijs atque peruersitatibus pseudo theologorum et religiosorum.

ARNALDI DE VILLANOVA, *Apologia de versutiis atque perversitatibus pseudotheologorum et religiosorum*, l. 1369-1594.

Ed.: PERARNAU, *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 20 (2001) 57-151.

2. Ff. 124v-125r. *Incipit prophetia venerabilis abbatis Joachim contra religiosos tenentes ordinem mendicum*. *Inc.*: Insurgent gentes que comedent peccata tenentes ordinem mendicum; *exp.*: filij iniquitatis scientiam viarum vestrarum scire nolumus.

AUCTORIS IGNOTI, *Insurgent gentes*.

Ed.: BZOVIVUS, *Annales ecclesiastici post Baronium*, XV (1622) 465;

FABRICIUS, *Bibliotheca Latina mediae et infimae aetatis*, Florència: Th. Baracchi 1858, pp. 243-244;

LITTLE – EASTERLING, *The Franciscans and Dominicans of Exeter*, Exeter: A. Wheaton 1927, pp. 60-61;

91. KERBY-FULTON, «English Joachite Manuscripts », 112-113.

92. KERBY-FULTON – HAYTON – OLSEN, «The Pseudo-Hildegardian Prophecy», 185.

KERBY-FULTON – HAYTON – OLSEN, «The Pseudo-Hildegardian Prophecy and Antimedieval Propaganda in Late Medieval England: An Edition of the Most Popular Insular Text of *Insurgent gentes*», en: *Prophecy, Apocalypse and the Day of Doom: Proceedings of the 2000 Harlaxton Symposium*, edició de Nigel J. Morgan, Oxford: Blackwell 2004, 178-179; EMBACH, *Die Schriften Hildegards von Bingen. Studien zu ihrer Überlieferung und Rezeption im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit* (Erudiri Sapientia IV), Berlín: Akademie Verlag 2003, 233-234.

3. Ff. 125r-v. *Prophetia magistri Arnaldi de Villa nova, magistri in medicina, ad Bonifacium papam de omnibus que sibi affuerunt. Inc.*: Sanctissimo Patri etc. Magister Arnaldus de villa nova; *exp.*: per tuam virtutem uel per meam industriam sicut lator presencium explicabit.

ARNALDI DE VILLANOVA, *Epistola nuncupatoria tractatus Philosophia catholica et divina ad Bonifacium VIII*

Ed.: PERARNAU, *Arxiu de Textos Catalans Antics* 10 (1991) 197-198.

4. Ff. 125v-126r. *Eiusdem magistri Arnaldi ad collegium dominorum cardinalium. Inc.*: Sublimi reuerendis patribus atque sacro dominorum cardinalium cetui etc. *Exp.*: ad sui gloriam incessanter promoueat vestri collegii sanctitatem. Datum apud Niciam etc.

ARNALDI DE VILLANOVA, *Epistola nuncupatoria tractatus Philosophia catholica et divina ad Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales*

Ed.: PERARNAU, *Arxiu de Textos Catalans Antics* 10 (1991) 199-200.

5. Ff. 126r-v. *Eiusdem magistri Arnaldi epistola ad regem Arragonie transmissa. Inc.*: Sereno et in Cristo principi domino J. regi Arragone etc. *Exp.*: Ego iam summo pontifici et collegio cardinalium misi eam.

ARNALDI DE VILLANOVA, *Epistola nuncupatoria tractatus Philosophia catholica et divina ad Iacobum, Aragonum regem*

6. Ff. 126v-129v. *Opus eiusdem magistri A. de uilla noua supradictis transmissum. Inc.*: Quoniam scriptura sacra testatur quod uirtuosum est restringere murmur in illis; *exp.*: in formam publicam redigatis omni petenti copiam faciendo. Explicit opus magistri Arnaldi de Villa noua de generibus abusio-num veritatis et de pseudo ministris Anticristi cognoscendo et de pastoralis officio circa gregem exercendo.

ARNALDI DE VILLANOVA, *Confessio Ilerdensis de spurcitiis pseudoreligiosorum*

Fragments: MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo de Vilanova, médico catalán del siglo XIII. Ensayo histórico*, Madrid: M. Murillo 1879, p. 47n. i p. 49n.; i *Historia de los heterodoxos españoles*, II, Madrid: CSIC ²1963, p. 170, nota 1 i p. 171, nota 1; FINKE, *Aus den Tagen Bonifaz' VIII. Funde und Forschungen*, Münster in Westfalen: Druck und Verlag der Aschendorffschen Buchhandlung 1902, pp. cxxii-cxxiii; MENSA, *Arxiu de Textos Catalans Antics* 28 (2009) 249-263.

7. Ff.130r-131v. *Inc.*: Audite omnes populi et gentes incredule et generatio praua atque peruersa; *expl.*: vt regnare valeamus cum eo per infinita seculorum secula. Amen. Explicit opus incredibile et si sit vtile.

AUCTORIS IGNOTI, *Visio sancti Pauli*

Ed.: SILVERSTEIN, *Visio Sancti Pauli: The History of the Apocalypse in Latin together with Nine Texts* (Studies and Documents 4), Londres – Toronto: Christophers 1935.

SILVERSTEIN – HILLHORST, *Visio Sancti Pauli: A New Critical Edition of Three Long Latin Versions, with Fifty-four Plates* (Cahiers d'Orientalisme 21), Ginebra: 1997.

8. F. 131v. *Inc.*: Incipit tractatus de misterio cymbalorum ecclesie ad priorem et monachos scale dei editus a magistro A. de Villa noua, sacratissime ypocratis sciencie professore.

ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatus de mysterio cymbalorum Ecclesiae*

Ed.: PERARNAU, *Arxiu de Textos Catalans Antics* 7-8 (1988-1989) 7-169.

Secció B: ff. 132r-143v

El primer foli d'aquesta secció comença amb el títol d'una obra i el darrer foli acaba amb l'*explicit* d'una altra. Aquesta secció forma una certa unitat per ella mateixa. Per bé que l'*Oracle de Ciril* també s'hagi conservat en manuscrits arnaldians, no conté textos d'Arnau de Vilanova. La lletra, d'una altra mà, és menys acurada, més cursiva. La caixa d'escriptura és més gran. Les pàgines, escrites també a una sola columna, solen tenir entre 45 i 48 línies.

9. Ff. 132r-135v. *Epistole Cirilli presbiter ad Abbatem Joachim super visione mirabili*. F. 132r. *Inc.*: Domui tocius diuine sapiencie; *exp.*: et in ictu disparuit; ff. 132r-135v. *Inc.*: Tempore annorum Christi mille ducentorum liiij; *exp.*: superbis cornutis a tergo.

PSEUDO CYRILLI, *Epistola ad Ioachim, Oraculum angelicum*

PIUR, «*Oraculum angelicum Cyrilli nebst dem Kommentar des Pseudojoachim*», en: K. BURDACH, *Vom Mittelalter zur Reformation*, II/4, Berlín: 1912, 243-244 i 251-318.

10. Ff. 135v-136v. *Epistola abbatis Joachim responsiva ad Cirillum presbyterum*. *Inc.*: Stelle manenti in ordine sanctitatis in formula; *exp.*: vale milies verus Christi miles.

PSEUDO IOACHIMI DE FLORIS, *Responsio ad Cyrillum*

PIUR, Berlín: 1912, pp. 246-251.

11. Ff. 137r-143v. *Epistola sancti Cirilli ad beatum Augustinum de apparitione sancti Jeronimi*. *Inc.*: Uenerabili viro Episcoporum eximio Augustino Yponensi presuli, Cirillus Jerosolomita pontifex; *exp.*: et glorioso Jeronimo laudes maxime persolvuntur. Amen, amen, amen. Explicit epistola sancti Cirilli ad beatum Augustinum de apparitione sancti Jeronimi.

CYRILLI EPISCOPI IEROSOLYMITANI, *De miraculis Ieronimis ad sanctum Augustinum episcopum Haponensem* [I-XII]

MIGNE, *Patrologia latina*, 92, París: 1845, 287-309.

* * *

1302, després del 29 d'agost

Arnau de Vilanova tramet al rei J[Jaume II] de Catalunya-Aragó un tractat seu [«Philosophia catholica et divina»], que també ha enviat al papa i al col·legi cardenalici, amb la petició que el faci copiar per bons copistes i el divulgui entre els prelats i els religiosos del seu regne.

ARNALDI DE VILLANOVA

[*Epistola nuncupatoria tractatus Philosophia catholica et divina ad Iacobum, Aragonum regem*]

(Oxford, Bodleian Library, Lat. Misc. C 75, f. 124r-v)

Eiusdem magistri Arnaldi epistola ad regem Arragonie transmissa.
Serenio et in Cristo principi domino J. regi Arragone etc.

Magister Arnaldus de Villa Noua, servus Ihesu Christi et suus deuocionis obsequia cum salute. Si uestra serenitas cupit audire de me [f. 124v]
5 seruo, per quos euentus deduxerit et deducat qui omnia moderatur, lator presentis, quem specialiter vobis mitto, diffusius explicabit, qui non ignorat que extrinseca sunt. De hiis vero que circa Deum solum mihi patent, hoc tantum notifico, scilicet quod postquam in Provincia fui, minima et maxima, que non licet cartis committere nec eciam sine car-
10 tis, limitibus propalare solita dulcedine Cristus mihi ostendit, cuius et lumine uix credibili claritate composui tractatum. Quem vobis mitto ad nutum Domini mei Iesu Cristi vt vos faciatis eum multiplicari atque distribueri cunctis prelati ac religiosis de terra uestra. Vult enim Cristus quod sue principalis necessarie veritatis sitis minister ad totum clerum
15 ut discant erubescerent humiliari pro salute ipsorum et populi et si diligitis nosmetipsum istud nullo modo negligatis. Et scripturam quam debueritis mittere diligenter examinari et corrigi faciatis ne vicio scriptoris adulteretur. Et ad correctionem inter ceteros eligantur qui sint intellectu clariores et prestanciores affectu vel effectum. Constet enim
20 vobis quod Sathanas, contra quem Deus illam scripturam mittit, conabitur totis viribus deprauare, maxime quia iam mihi per Cristum innotuit quod natus est ille contra quem principaliter scriptura predicta de celo mittitur ad electos. Ego iam summo pontifici et collegio cardinalium misi eam.